

Włodzimierz Koskowski – histamina, Lwów i Edynburg

dr hab. Ryszard Witold Gryglewski,
prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Katedra Historii
Medycyny UJ CM

Syn Bronisława, profesora farmacji stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego i Stefanii z Tyszowskich, przyszły profesor farmakologii doświadczalnej Włodzimierz Koskowski przyszedł na świat w Łaszczowie koło Tomaszowa Lubelskiego 29 lipca 1893 roku. Miastem, w którym przyszło mu się uczyć i pracować, był Lwów. Uczeń VIII Gimnazjum, w 1911 roku złożył z powodzeniem egzamin dojrzałości, podejmując wówczas decyzję o zapisaniu się na Wydział Lekarski tutejszego uniwersytetu. Lwowska uczelnia świeciła wówczas jasnym blaskiem nazwisk profesorów, których dorobek badawczy był znany nie tylko na ziemiach polskich, ale w Europie i na świecie. Szczególne zainteresowanie studenta Koskowskiego budziły nauki eksperymentalne. Fizjologię wykladał uczeń odkrywcy adrenaliny Napoleona Nikodema Cybulskiego, Adolf Beck, sam owiany sławą jednego z prekursorów neurofizjologii mózgu. Farmakologię Leon Popielski, który jeszcze w 1916 roku otworzył drogę do poznania oddziaływania histaminy na wydzielanie żołądkowe, będąc na tym polu absolutnym prekursorem w nauce światowej. Nie dziwi zatem, że nie mając jeszcze dyplomu w ręce **Koskowski zaczął pracę w zakładzie Popielskiego**, od 1917 roku jako asystent profesora. **W rok później uzyskał tytuł doktora wszechnauk lekarskich.**

Młody, dobrze się zapowiadający badacz, miał możliwość odbycia staży naukowych w Paryżu oraz Lozannie. W trakcie pobytu w stolicy Francji pracował w Instytucie Pasteura, a także słuchał wykładów laureata Nagrody Nobla Charlesa Richeta. W 1922 roku powierzono Koskowskiemu **kierownictwo Katedry Farmakologii Doświadczalnej na Uniwersytecie Lwowskim, a w dwa lata później habilitował się na Uniwersytecie Lwowskim i uzyskał stały etat docenta w zakresie farmakologii doświadczalnej. Już w 1925 roku przyznano mu profesurę nadzwyczajną**, co wiązało się z kierownictwem rzeczywistym katedry. Uzwyčajnienie profesury nastąpiło w 1936 roku.

W obszarze jego zainteresowań badawczych w pierwszym rzędzie znajdowała się problematyka wiążąca się z **efektami terapii farmakologicznej schorzeń oraz zmian powstałych w przewodzie pokarmowym, a także analiza mechanizmów działania leków naczyniowych**. Całość tych zagadnień rozpatrywał w perspektywie fizjologii oraz patofizjologii procesów trawiennych i dynamiki zaburzeń krążenia krwi.

Dzięki wszechstronnej wiedzy i żywym kontaktom z zagranicznymi ośrodkami naukowymi Koskowski mógł stale unowocześniać swój program badawczy i metodykę prowadzenia eksperymentów.

Jeszcze będąc asystentem Popielskiego, przeprowadził eksperymentalny dowód, że **hipotensja pohistaminowa jest warunkowana w pierwszym rzędzie hamującym działaniem histaminy na zakończenia nerwów współczulnych.** Jednym z wniosków płynących z tych doświadczeń było wskazanie na możliwość istnienia **receptorów histaminowych**, jakkolwiek samego pojęcia wówczas Koskowski nie użył, choć poprawnie opisał sam mechanizm ich funkcjonowania. Szczególne zasługi położył w dowiedzeniu, w tym dzięki doświadczeniom przeprowadzonym na samym sobie, że istnieje ścisły związek między histaminą a wydzielaniem żołądkowym u ludzi. **W ich trakcie opisał niedostrzeżone wcześniej zjawisko oddziaływania histaminy na mechanizm sekrecji soku jelitowego, a także zbadał wpływ histaminy na zmiany zachodzące w ciśnieniu krwi.** Jedną z prac podsumowujących wyniki prowadzonych w tym kierunku doświadczeń, był opublikowany w 1932 roku na łamach „Polskiej Gazety Lekarskiej” artykuł zatytułowany *Rola histaminy w nadciśnieniu tętnicznym*. Jeszcze w latach 1920-tych, współpracując w tym zakresie z francuskim klinicystą Paulem Carnotem oraz Liberetem **po raz pierwszy na świecie dał ścisłe dowody na kluczowe znaczenie histaminy w wydzielaniu żołądkowym i jelitowym u człowieka.** W 1927 roku na łamach „Polskiej Gazety Lekarskiej” w artykule zatytułowanym *O bodźcach wydzielniczych żołądka i jelit* w sposób usystematyzowany przedstawił stan ówczesnej wiedzy o naturze bodźców wydzielniczych i mechanizmach przez nie uruchamianych. **Wskazywał na współistotność bodźców psychicznych, chemicznych, mechanicznych i hormonalnych, których udział i współudział w procesach wydzielniczych żołądka i jelit zaprezentował w oryginalnym, czterostopniowym modelu.**

Do Koskowskiego należy również odkrycie, że nikotyna wpływa na mięsień sercowy za pośrednictwem zwojów nerwowych, nie zaś przez zakończenia nerwów błędnych, co było dotąd powszechnie przyjętą regułą. Problematyka związana z paleniem tytoniu i nikotynizmem była kolejnym obszarem stałych zainteresowań lwowskiego farmakologa. Już w 1925 roku wydał czterdziestostronicowe opracowanie zatytułowane *O nikotynie i paleniu tytoniu*, w którym jednoznacznie dowodził szkodliwości palenia tytoniu, jak również jego żucia oraz zwyczajowego „zażywania tabaki”. Systematycznie omawiał wpływ nikotyny na poszczególne narządy i układy, wskazując na karcinogenne właściwości tytoniu. Jednocześnie dał tutaj krótki zarys historii obecności tytoniu w cywilizacji i kulturze człowieka. W trzydzieści lat później, już na emigracji wydał obszerniejszą, blisko trzystustronicową monografię *The Habit of Tobacco Smoking*, która była pogłębioną analizą zawartej w tytule problematyki, odnoszącą się ponownie do historii kultury palenia tytoniu oraz konsekwencji zdrowotnych stąd wynikających. Warto podkreślić, że było to pierwsze tak wszechstronne opracowanie tej problematyki w literaturze przedmiotu.

Przez wiele lat wspólnie ze specjalizującym się w zakresie toksykologii Józefem Dadlezem badał podstawy mechanizmu powstawania gorączek, proponując własną klasyfikację gorączek eksperymentalnych, dowodząc istotnego znaczenia różnych substancji i związków chemicznych w prowokowaniu intensywnych zmian na poziomie metabolicznym, co w konsekwencji miało wpływ na rozwój gorączek obwodowych. Wyniki eksperymentów prowadzonych na zwierzętach szczegółowo zaprezentował w kilku publikacjach. Interesowały go również zagadnienia wiążące się bezpośrednio z balneologią, w tym pionierskie analizy farmakodynamiki wód borowinowych i ich skuteczności w leczeniu farmakologicznym różnych schorzeń. W drugiej połowie lat 1930-tych podjął badania doświadczalne nad wpływem kąpeli borowinowych na wzrost poziomu adrenaliny we krwi oraz zjawisko histaminemi, co jak wskazywał należy brać pod uwagę przy kształtowaniu programów leczenia balneologicznego. **Warto odnotować, że Koskowski był inicjatorem modernizacji i rozbudowy uzdrowiska Morszyn k. Stryja. Wśród kierunków badawczych Koskowskiego wskazać należy i ten koncentrujący się wokół farmakologicznej charakterystyki patofizjologii wstrząsu.**

W uznaniu dorobku badawczego w 1933 roku prof. Koskowski został wybrany członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności (PAU). Jej członkostwo rzeczywiste przyznano mu w 1945 roku. W 1946 roku został członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (TNW).

Wybuch drugiej wojny światowej zastał go we Lwowie. Zmobilizowany jako lekarz wojskowy brał udział w kampanii wrześniowej, a następnie podzielił los wielu żołnierzy dotarłszy najpierw do Francji, a po jej klęsce latem 1940 roku, znalazł się w Wielkiej Brytanii. Tu stał się jednym z aktywnych inicjatorów powstania Polskiego Wydziału Lekarskiego na uniwersytecie w Edynburgu, który z jednej strony miał umożliwić Polakom kontynuację i ukończenie przerwanych przez wojnę studiów medycznych, z drugiej podjęcie nauki tym wszystkim, którzy wiązali swoją przyszłość z zawodem lekarza. **Koskowski wszedł w skład komitetu organizacyjnego Polskiego Wydziału Lekarskiego, a w latach 1941–1947 kierował Katedrą Farmakologii Fizjologicznej na edynburskiej uczelni. Jednocześnie piastował urząd przewodniczącego Polskiego Czerwonego Krzyża w Londynie. Później zaś, w latach 1949-1963 podjął się kierowania Katedrą Farmakologii i Fizjologii uniwersytetu w Aleksandrii w Egipcie.**

Tu kontynuował prace nad wpływem różnych bodźców chemicznych i fizycznych na sekrecję histaminy oraz jej oddziaływanie w zmiennych warunkach eksperymentalnych na strukturę fizjologii przewodu pokarmowego. Badał między innymi zależność poziomów obecnej we krwi insuliny na mechanizmy wydzielnicze w żołądku oraz jelitach, oddziaływanie inhibitorów histaminy na dynamikę wydzielniczą soków żołądkowych czy długoczasowe efekty promieniowania ultrafioletowego na procesy wydzielnicze soku żołądkowego.

Po przejściu na emeryturę wrócił do Wielkiej Brytanii i osiadł w Swindon, mieście położonym hrabstwie ceremonialnym Wiltshire. Zmarł 20 maja 1965 roku.

Bibliografia:

- P. Kubikowski, J. Teuchmann, Z. Kleinrok (1997), *Prof. doktor med. Włodzimierz Koskowski (1893–1965)* [w:] A. Danysz (red.) *Historia Farmakologii w Polsce*, Warszawa:405–407.
- A. Śródka (1995) *Uczni polscy XIX-XX stulecia*, Aries, Warszawa; 2: 279–281.
- A. Śródka (1988), *Wkład uczonych polskich w badania nad rolą histaminy w czynnościach fizjologicznych i patologicznych przewodu pokarmowego i układu krążenia*, Warszawa.
- A. Straszyński, *Koskowski Włodzimierz*, PSB: 233–234.
- P. Green, *Professor Dr Włodzimierz Koskowski*
- <https://swindonbackgarden.wordpress.com/2010/10/28/professor-dr-wlodzimierz-koskowski/>

Materiały internetowe:

- https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82odzimierz_Koskowski#/media/Plik:W%C5%82odzimierz_Koskowski_-_Boles%C5%82aw_Barbacki.jpg